

Maar ook wie zich als kunstenaar nog wel degelijk voor de wijde wereld interesseert (en dit is het tweede argument), schaft zich –bij wijze van boutade– beter een krachtige computer en modem aan dan een peperduur atelier in een of andere metropool. Tenzij men uiteraard een geslaagd kunstenaar is en, net als een succesvolle yuppie (maar dat woord is natuurlijk al lang out), het eigen succes symboliseert via de aankoop van een loft in Manhattan en het bezit van een pied à terre in Parijs of Tokio. Maar hier begint een ander verhaal, dat overigens voor een stad als Brussel lang niet onbelangrijk is, reden waarom ik mij een kort terzijde veroorloof. In het kwestieuze verhaal gaat het over imagovorming en city marketing, over het aanzien of symbolisch kapitaal van steden op de mondiale markt. ‘Groot Brussel’ –versta: het Hoofdstedelijk Gewest, dus de negentien gemeenten– scoort daarop middelmatig, en dat is deels een zegen. Want vergeleken met bijvoorbeeld Londen of Parijs blijven de huren betaalbaar, zeker in het centrum, wat een al te eenzijdige sociale samenstelling van de bevolking tegengaat (ik laat nu natuurlijk deelgemeenten als Ukkel of de beide Woluwes even buiten beschouwing). Dàt Brussel, ondanks de aanwezigheid van Europese instellingen en talloze bedrijfszetels, op de internationale stedenmarkt niet beter presteert, heeft veel te maken met de institutionele structuur van het gefederaliseerde België. Die verhindert immers het ontstaan van wat de Vlaamse, in Oxford werkende econoom Eric Swyngedouw een groeicoalitie noemt. In zo’n tactisch verbond sluiten vooraanstaande actoren uit de wereld van politiek, economie én cultuur onderling de rangen met het oog op een sterkere positionering van de eigen stad.

Door de communautaire scheidslijn mangelt het Brussel aan een toekomstgerichte elite. Gegeven de politieke en constitutionele institutionalisering van diezelfde scheidslijn lijken de kansen op het ontstaan van een Brusselse groeicoalitie zelfs bijzonder klein. Het vele getouwtrek rond *Brussel 2000, Culturele Hoofdstad* was alvast één lange bevestiging van de stelling dat de hoofdstad van zowel België als Vlaanderen een bestuurlijke speelbal is. Maar zoals gezegd, dit alles terzijde, al heeft een en ander uiteraard zo zijn gevolgen voor wie als kunstenaar in Brussel leeft en werkt. Of het nu immers gaat over centen of instellingen, over het publiek of de kritiek, voortdurend stuit je als artiest op de

communautaire verkaveling van het Brusselse kunstenvormingslandschap.

Maar laat ik ‘Groot Brussel’ even voor wat het is –en wel: een bestuurlijk enigszins verweerde metropool– en terugkeren naar de hoofdlijn van het betoog. Welnu, wie thans als artiest wil ‘bijzijn’ leeft misschien in de stad, maar vertoeft wisselend en zeker op gezette tijden in cyberspace. In de huidige netwerksamenleving –maar de stelling gaat deels al op voor het televisietijdperk dat aan de computerera voorafging– zijn communicatie en informatie, cultuur en symbolische productie in grote mate

Werkplaats,
werkcontext, adres,
doorgangsruimte:
vier mogelijke actuele
verhoudingen tussen een
artiest en een stad.

letterlijk gedeterritorialiseerd, losgehaakt van elke ruimtelijke of geografische inbedding. Je kan er direct op inpluggen vanuit een villa in Bommerskonten, met een GSM zelfs vanuit een tentje op een of andere woeste hoogvlakte. En jawel, eens je dan in cyberspace rondsurft, ervaar je –zoals Baudelaires flaneur in het negentiende-eeuwse Parijs– snelheid en anonimiteit, ‘massaliteit’ ook. De woningen werden sites, de straten veranderden in hyperlinks, en zo raakte de moderne ervaring voorgoed losgehaakt van elke stedelijke context. Van deze cyber-moderniteit kan de dataflaneur dan alsnog bekomen in die gerestaureerde en opgekalefaterde historische stadscentra waar in autoluwe wandelstraten de trendy restaurants afwisselen met inne cafés. Dàr

heeft een hedendaags kunstenaar inderdaad niks te zoeken (ik had het zonet overigens niet meteen over Brussel, wel over bijvoorbeeld Antwerpen of Gent, Barcelona of de razendsnel transformerende Bairro Alto in Lissabon).

Natuurlijk is de zojuist gemaakte diagnose gechargeerd en grenst ze aan het karikaturale. Ook voor hedendaagse kunstenaars blijft een beetje grootstad de sociale en culturele biotoop bij uitstek, al putten ze daar vaker niet dan wel inspiratie uit (dése stelling blijf ik dus verder aanhouden, al zal ik ze later ook nog nuanceren). Vanwaar deze vanzelfsprekendheid van de stad, en dan vooral van de grote stad? Een aantal antwoorden ligt alvast voor de hand; ik zet ze even op een rijtje.

Vooreerst is er de historische erfenis van de negentiende eeuw en een goed deel van de twintigste. Tot eind jaren vijftig, toen ook in Europa het proces van suburbanisatie massaal inzette, waren steden de plaatsen bij uitstek waar de burgerij haar culturele macht etaleerde. Daaraan hebben we die vele stadstheaters en steedse musea of concertzalen te danken. Deze infrastructuur staat er nog altijd, en daarom is het evident dat haar artistieke gebruikers in de buurt vertoeven. In zowat alle steden komen er zelfs nog altijd culturele instellingen bij, wat het aanzuigefect op kunstenaars versterkt. Dat méér heeft deels te maken met de herbestemming van industrieel erfgoed, deels met het vergroten van de uitstraling en aantrekkingskracht van een stad (en zo belanden we opnieuw bij het verhaal over stedelijk symbolisch kapitaal). Vanuit louter infrastructureel of publieksstandpunt –ecologisch of sociaal gezien ligt dat anders– lijken er overigens géén dwingende redenen te geven voor theaterhuizen of musea binnen de stad. Een ietwat perifeer gelegen instelling als bijvoorbeeld de Antwerpse Singel mangelt het voorlopig enkel aan een goede catering; eens die er is, valt er nog maar weinig af te dingen op de randstedelijke inplanting van dit cultuurhuis.

Genoeg over infrastructuur, al staat de beleidsmatige relevantie daarvan buiten kijf. Hét doorslaggevend argument ter verklaring van de spreekwoordelijke verknochtheid van kunstenaars aan een beetje stedelijke context van formaat is veeleer van sociaal-morfologische aard, reden waarom het bijvoorbeeld ook opgaat voor ‘seksuele minderheden’ of jeugdige subculturen. Stadslicht maakt vrij, zo luidt het bekende spreekwoord, maar dan toch